

SELVITYS OPPILASHUOLLON TILASTA JA KEHITTÄMISTARPEISTA

Koulutuskeskus Salpaus Orimattilan toimipiste

Minna Koistinen
Opinnäytetyö kevät 2014
Diakonia ammattikorkeakoulu
Diak Etelä, Järvenpää
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi, amk

TIIVISTELMÄ

Koistinen, Minna. Selvitys oppilashuollon tilasta ja kehittämistarpeista. Koulutuskeskus Salpaus Orimattilan toimipiste. Järvenpää, kevät 2014, 35 s., 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tavoite oli selvittää henkilökunnan näkökulmasta Koulutuskeskus Salpauksen Orimattilan toimipisteen opiskelijahuollon tilaa ja kehittämistarpeita. Taustalla käytettiin tilastotietoa negatiivisin syin keskeyttäneiden opiskelijoiden määrästä ja mahdollisista syistä. Esiin nostettiin myös opiskelijoiden aikaisempien oppimiskokemusten vaikutusta opiskelumotivaatioon ja itsetuntoon. Selvitys tehtiin opetushenkilökunnalle suunnatulla lomakehaastattelulla. Lomakehaastattelu lähetettiin sähköisessä muodossa ja siihen vastasi 14 henkilöä, mikä on noin puolet Orimattilan toimipisteessä työskentelevistä opetus- ja oppilashuoltohenkilöstöstä. Haastattelusta esiin nousseet asiat olen avannut tekstiin sellaisenaan kun ne on lomakkeeseen kirjoitettu ja johtopäätöksenä esitän yhteenvedon niistä.

Työni teoriataustana olen käyttänyt sosio-emotionaalista kehitystä, sosiaalista pääomaa ja pedagogian merkitystä kouluviihtyvyyteen. Pohdin myös koulusosiaalityön kehitystä sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden roolia niin yksilön kuin yhteisön tasolla.

Lomakehaastattelun tuloksena voi todeta, että oppilashuoltotyö Koulutuskeskus Salpauksen Orimattilan toimipisteessä toimii hyvin ja on valmis kehittämään toimintaansa. Informaation kulkuun toivottiin parannusta sekä aktiivisempaa yhteistyötä opetushenkilökunnan kanssa. Hyvän ja toimivan yhteisön ja yhteisöllisyyden merkitys yksilöille nousi vastauksissa esiin ja nähtiin, että hyvän ja terveen yhteisön eteen kannattaa tehdä töitä.

Johtopäätöksenä haastattelututkimuksesta voi todeta, että oppilashuoltotyötä tehdään ja sen tarve tunnetaan, mutta kehittämistä yhteisöllisempään toimintakulttuuriin toivotaan.

Avainsanat: Osallisuus, yhteisöllisyys, oppilashuoltotyö

ABSTRACT

Koistinen Minna. An inquest concerning the state of student care services and its needs for development. Salpaus Further Education Orimattila office. Järvenpää, spring 2014, 35 pages, 1 affix.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Degree Bachelor of Social Services.

The aim of the thesis was to examine the state of student care services from the personnel's point of view in Salpaus Further Education Orimattila office. The inquest is based on statistical information of the amount of students who have intermitted the study program with negative causes. Previous experiences in learning processes and their influence in self esteem and motivation to study were also taken into consideration. The inquest was made with an electrical inquiry which was sent to everyone working in teaching or student care services in Orimattila office. 14 people answered the inquiry which is about half of the target group. The issues that came up in the inquiry are described here as such and a synopsis of them has been submitted here as a conclusion.

Socio-emotional development, social equity and the meaning of pedagogy in satisfactory studying experience were used as a theoretical background in this inquest. What the meaning of social work and the role of implication in school are to an individual and to community, were also considered.

The result of this inquiry is that the student care services work considerably well in Salpaus Further Education Orimattila office, and they are willing to improve their operating principles. More active communication and co-operation with the teaching personnel were the two main issues that came up as things to be improved. Good and functional working society and communality to an individual were seen as very important things and worthy of working for.

As a conclusion, the need for student care services is well known and those services already function considerably well but it is also recognized that those services should be developed into a more communal operating model.

Keywords: implication, communality, student care services

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA YHTEISTYÖTAHOT	3
2.1 Opintojen keskeytykset	3
2.2 Yhteistyön keinoja motivointiin	5
3 SELVITYKSEN TOTEUTUS JA HAASTEET	7
3.1 Selvityksen tavoitteet	7
4 KATSAUS KOULUN ARKEEN	9
4.1 Tutkittua ja kirjoitettua koulun arjesta	9
4.2 Koulun rooli ja sen muutospaineet	11
5 PEDAGOGIA KOULUSSA	12
5.1 Mistä pedagogia rakentuu?	12
5.2 Pedagogisen hyvinvoinnin jännitteet	13
5.3 Pedagoginen hyvinvointi	14
6 OPPIMIS ONGELMIA	16
6.1 Oppimisongelmien taustoja	17
7 KATSAUS KOULUN JA YHTEISKUNNAN ARKEEN	18
8 KOULUSOSIAALITYÖ	19
8.1 Psykososiaalinen työote	20
8.2 Osana lastensuojelua	20
8.3 Kohti yhteisöllisyyttä	21
8.4 Yhteisöllisyys ja osallisuus käsitteinä	21
Kaavio 1. Sosiaalinen pääoma	23
9.1 Sosio-emotionaalinen kehitys	25
10 KOULUSOSIAALITYÖN KEHITYSHAASTEET	26
10.2 Kohti kestäväää muutosta	28
11 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA KOULUIHIN?	29
12 NUORET TÄNÄÄN	30
13 LOMAKEHAASTATTELUN TOTEUTUS JA TULOS OPPILASHUOLLON KEHITTÄMISEKSI	31
13.1 Kerro oma käsityksesi siitä, millaista tukea opiskelijat nyt tarvitsevat	32

13.2 Kenelle oppilashuolto kuuluu	33
13.3 Mitä sinä haluaisit oppilashuollossa muuttaa tai kehittää.....	33
13.4 Jos niin millä tavoin sinä sen tekisit	34
14 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	35
16 POHDINTA	37
LÄHTEET.....	40
Liite 1	2

1 JOHDANTO

Lapset, nuoret, perheet, koulut, yhteiskunta ja globaali maailma. Näistä kaikista uutisoidaan pääasiassa huonoja uutisia, ongelmia, ahdistusta, näköalattomuutta, keinottomuutta ja polarisoitumista. Totuus on kuitenkin se että valtaosa noin 90% Suomalaisista lapsista ja nuorista voi hyvin, mutta ne lapset ja nuoret joilla asiat eivät ole hyvin, voivat todella huonosti. Itse olen työskennellyt sosiaalialalla useissa eri organisaatioissa ja eri elämänvaiheessa olevien asiakasryhmien kanssa. Näitä paikkoja ovat olleet lasten ja nuorten sijaishuoltoapaikat, lastensuojelun perhetyö, päihdekuntoutus, eläinavusteinen yksilötyö ja nyt koulusosiaalinen työ. Kaikissa eri paikoissa ja hyvin erilaista elämänvaihetta viettävien asiakkaiden parissa olen huomannut pohtivani samoja asioita ja keinoja niiden asioiden hoitamiseen. Miksi meillä on keskuudessamme niin paljon ihmisiä, joilla ei mene hyvin? Nyt en tarkoita taloudellista menestystä tai hienoa työuraa, vaan sitä, että ihmisen ja elämän perusasiat ja -tarpeet eivät ole kunnossa. Koska ongelmat ovat niin suuria ja byrokratia niin monimutkaista, tuntuu joskus siltä, että minä tai kukaan muukaan ei pysty auttamaan. Yhä useammin mielipiteeni on se, että yhteiskuntamme on mennyt ja menossa jonnekin, missä ihmisyydelle ei ole tilaa. Meidän pitää olla tehokkaita, tuottavia ja joustavia, jotta talouskasvu toteutuu, ja jotta teollisuuden rattaat pyörisivät entistä vauhdikkaammin kohti menestystä, kilpailukykyä ja johtavaa markkina-asemaa. Samalla matkataan vääjäämättä kohti ihmisten loppuun palamista, välinpitämättömyyttä, henkistä pahoinvointia, väkivaltaa sekä tuhoa. Tätä omaa mielipidettäni vastustaen haluan työskennellä ja kehittää työtäni siihen suuntaan että ihmisten ja ennen kaikkea nuorten hyvinvoinnin on mahdollista lisääntyä, niin että heidän aikuistuksessa voisimme huomata yhteiskunnan arvomaailman muuttuneen ehkä pehmeämmäksi ja ihmisyyttä arvostavaksi.

Nyt olen työskennellyt toisen asteen oppilaitoksessa niiden ihmisten parissa, joilla elämä on edessä. Heidän parissa, joita oma ura, perheen perustaminen, lasten kasvattaminen ja yhteiskuntamme tehtävät odottavat. Täällä olen jälleen kohdannut samat asiat kuin aikaisemmissa työpaikoissa. Osa nuoristamme ei voi hyvin, ja meidän on nähtävä, kuultava ja huomioitava se. Vika ei ole nuoris-

sa, vaan meissä aikuisissa. Meidän pitää kasvattaa heidät, opastaa heitä, kuunnella ja huolehtia, että heillä on tarvittavat tiedot ja taidot, joiden avulla he elämäänsä rakentavat. Nyt olen myös ymmärtänyt sen, että emme voi nopeasti muuttaa suuria rakenteita, vaan meidän täytyy tehdä työ siellä missä lapset ja nuoret ovat nyt. Ja työ täytyy tehdä yhdessä heidän kanssaan.

Tällä perustalla lähdin tutkimaan Koulutuskeskus Salpauksen Orimattilan yksikön oppilashuoltotyötä ja opetushenkilökunnan kokemusta sen toiminnasta ja tarpeeseen vastaavuudesta. Oma ennakoajatukseni oli, että meidän täytyy voida tehdä työtä tiiviissä yhteistyössä avoimin pelikortein. Meidän tulee kuunnella nuoria ja heidän perheitään, ja haastaa mukaan myös yhteiskunnan toimielimet.

Teoriataustaksi olen valinnut sekä ihmisen elämiseen että oppimiseen suuresti vaikuttavia asioita. Näitä ovat esimerkiksi yhteisöllisyyden ja osallisuuden tunne, sosiaalinen pääoma ja siihen vaikuttavat tekijät sekä tunnetaitojen merkitys yleensä oppimisessa ja sosiaalisissa kanssakäymisissä. Olen tuonut teoriaa myös opettajuudesta ja pedagogiikasta lähinnä peruskoulun puolelta, koska opiskelijoiden kokemukset peruskoulusta vaikuttavat suoraan heidän opiskeluunsa toisella asteella.

Tavoitteeni on selvittää opetushenkilökunnan näkemys oppilashuollon nykytilasta ja sen kehittämistarpeista. Pohdin myös opiskelijan sosio-emotionaalisen kehityksen ja aikaisempien koulukokemusten vaikutusta opiskelumotivaatioon ja oppimistuloksiin sekä niitä elementtejä, joilla opiskelijoiden turvallisuuden ja osallisuuden tunnetta voisi oppilaitoksessa lisätä.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA YHTEISTYÖTAHOT

Tällä hetkellä työskentelen kuraattorina koulutuskeskus Salpauksessa Orimattilan toimipisteessä. Lukuvuonna 2013 – 2014 yksikössä oli opiskelijoita 261. Koulutusalat yksikössä ovat Nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajan perustutkinto (Nuva), Kone- ja metallialan perustutkinto (Kome), Musiikkialan perustutkinto (Muste), Sähkö – ja elektroniikka-alan perustutkinto (Sael), Kotityö- ja puhdistuspalveluiden perustutkinto (Kota) sekä Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava ja kuntouttava opetus (AVA).

Näistä koulutusaloista Kone- ja metallialan perustutkinto painiskelee eniten keskeyttämisten ja heikon opiskelumenestyksen/-motivaation kanssa, mutta samaa ilmiötä on näkyvissä myös muilla koulutusaloilla. Huono opiskelumotivaatio ja keskeyttämiset vaikuttavat negatiivisesti koko opiskeluryhmään ja koulutusyksikköön, sekä myös opettajiin ja yksittäisiin opiskelijoihin. Halusin lähteä selvittämään opettajien ja muun henkilökunnan näkemystä siitä, miten oppilashuoltoa olisi heidän mielestään hyvä tehdä ja kehittää, jotta tilanne saataisi käännettyä positiivisempaan suuntaan.

2.1 Opintojen keskeytykset

Koulutuskeskus Salpaus kerää tilastotietoa opintonsa keskeyttäneistä opiskelijoista. Opiskelija oppilaitoksesta erotessaan tai keskeyttäessään ilmoittaa siihen johtaneen syyn, mitkä tilastoidaan joko positiivisiksi tai negatiivisiksi. Positiivisiin keskeytyksiin luetaan ne missä opiskelijalla on joku selkeä jatkosuunnitelma tai – paikka, mihin siirtyy. Näitä ovat muun muassa toinen opiskelupaikka, armeija, äitiys- tai hoitovapaa ja työpaikka. Negatiivisiksi syiksi taas luetaan ne syyt missä opiskelijalla ei ole valmiina toista opiskelu- tai työpaikkaa.

Toisen asteen koulutuksesta irtautumiseen ovat usein näkyvissä jo peruskoulu-aikana. Näiltä nuorilta voi puuttua hyvät oppimiskokemukset ja niiden mukana tuoma itseluottamus. Jos huonon koulumenestykseen on liittynyt myös muita

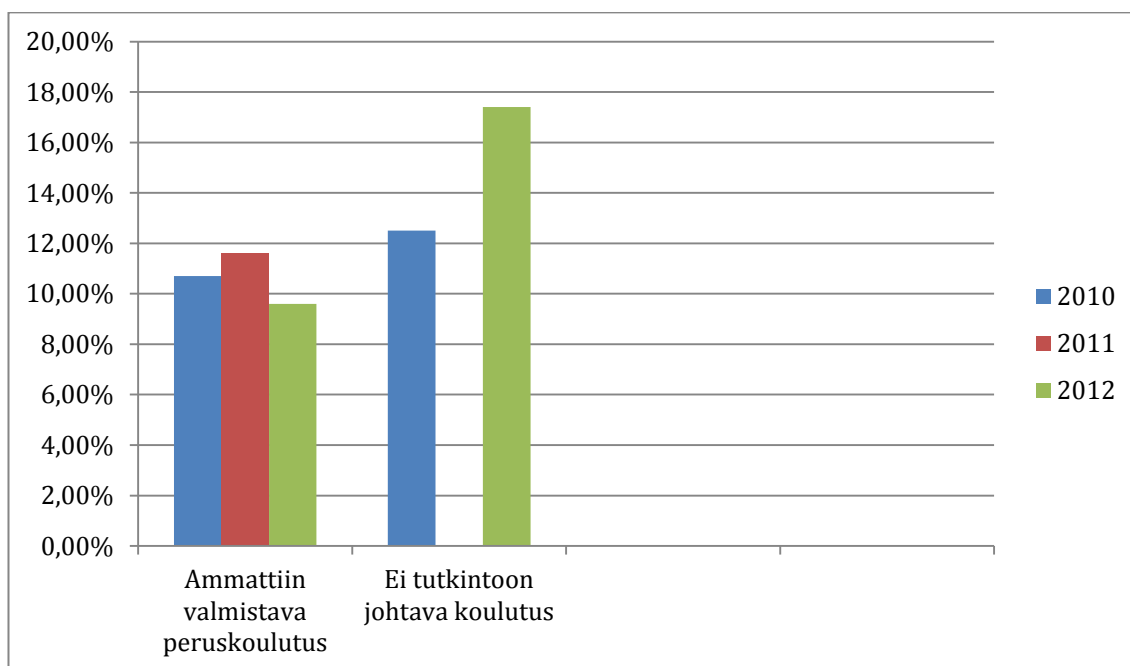
negatiivisia koulukokemuksia ja koulunkäynnin epäsäännöllisyyttä, on opiskelijan motivaatio opiskeluun yleensä heikko. (Kärki 2009. 24 – 25.)

Taulukkoon (taulukko 1) olen koonnut negatiivisin syin toteutuneet keskeytykset. Nämä nuoret näkyvät valitettavan usein myös lastensuojelun ja sosiaalityön sekä päihdetyön asiakaslistoilla. Heillä on usein jo opiskeluaikana nähtävissä epäsosiaalista käyttäytymistä, itsetunto-ongelmia, mielenterveyden häiriöitä, päihteiden käyttöä sekä rikollista toimintaa. Myös kodin ulkopuolelle sijoitetut ja jälkihuollossa mukana olevat nuoret keskeyttävät usein opintonsa negatiivisin syin. Tiivis yhteistyö etsivän nuorisotyön kanssa on antanut oppilaitoksen henkilökunnalle yhden toimivan väylän näiden opiskelijoiden auttamiseen ja tilanteiden seuraamiseen.

Ammatillisten opintojen keskeyttämisten taustalla voi olla: väärä koulutusvalinta, heikko opintomenestys, oppimisvaikeudet, motivaatio-ongelmat, psyykkiset syyt tai henkilökohtaisessa elämässä tapahtuneet vastoinkäymiset, mutta myös oppilaitoksen kyvyttömyys tukea opiskelijaa hänen tilanteessaan. (Kärki 2009. 25.)

Kansainvälisessä nuorten syrjäytymistä käsittelevässä projektissa, johon osallistui myös Suomalaisia kouluja, havaittiin että kansainvälisestikin keskeyttämisen syyt ovat hyvin samankaltaisia. Näitä syitä olivat opiskelijan huono itsetunto, heikot akateemiset taidot sekä erilaiset sosiaaliset ongelmat, joihin oli kiinnitetty huomiota jo perusopintojen aikana. (Kärki 2009. 26.)

Taulukko 1. Negatiivisin syin toteutuneet keskeytykset

Taulukossa näkyy viimeisimmän kolmen vuoden tilastoidut keskeytykset Koulutuskeskus Salpauksen Orimattilan toimipisteessä. Siitä näemme että ei tutkintoon johtava koulutus, mikä tarkoittaa ammattiin valmistavasta koulutuksesta (AVA) keskeyttäneiden lukumäärä on vaihdellut suuresti ja ollut lähes viidesosa vuonna 2012. Määrä on huolestuttava ja haastaa oppilaitoksen opiskelijahuoltoa sekä opettajia miettimään, kuinka vastaavia keskeytysmääriä olisi mahdollista vähentää.

2.2 Yhteistyön keinoja motivointiin

Perinteisesti suuri osa täällä kone- ja metallialan perustutkintoa opiskelevista opiskelijoista ovat keskimääräistä heikommilla arvosanoilla perusopetuksesta tulleita ja usein vielä henkilökohtaisen opintosuunnitelman omaavia. Välttämättä näillä oppilailla ei ole diagnoosia, vaan heidät on perusopetuksessa siirretty pienryhmään joko sosiaalisten- tai keskittymiseen liittyvien ongelmien vuoksi.

Koulutuskeskus Salpauksen Orimattilan yksikössä on mietitty yhdessä paikallisen lastensuojeluyrityksen kanssa keinoja kone- ja metallialan oppilaiden opiskelu motiivoinnin parantamiseen. Näitä keinoja ovat olleet atto-aineiden eli ammattitaitoa tukevien oppiaineiden linkittäminen selkeämmin ammatillisten aineiden ja työsalityöskentelyn joukkoon. Tämän toiminnan tausta-ajatuksena on tuoda teoreettiset, akateemiset aineet käytännön tasolle, jotta mahdolliset kielteiset kokemukset vastaavien aineiden opetuksesta perusopetuksen aikana, eivät nousisi opiskelijoiden mieliin.

Tämän lisäksi koulun sekä opetus- että oppilashuoltohenkilökunta kokee, että oppilaiden elämänhallintaan ja itsetuntemuksen lisäämiseen tarvitaan yhteistä näkemystä ja työkaluja, joita pyrin opinnäytetyössäni selvittämään ja löytämään. Yhteinen näkemysemme Orimattilan opiskelijahuoltohenkilökunnan ja opettajakunnan kanssa on, että yksilötyö ei pysty yksin vastaamaan oppilaiden tarpeisiin, vaan lisäksi täytyy kehittää ryhmässä ja yhteisössä tehtävää oppilashuoltotyötä sekä toteuttaa yhteistyötä huoltajien kanssa. Ryhmässä tapahtuva oppilashuoltotyö voisi olla osa keskustelevampaa ja reflektioivampaa opetustyötä, missä opiskelijoiden osallisuus ja rooli korostuu. Kouluyhteisön ja siellä viihtymisen merkitys oppilaiden opiskelumotivaatioon sekä kouluviihtyvyyteen on myös noussut keskusteluissamme useasti esiin.

Opiskelijan osallistuminen kouluyhteisön toimintaan on sidoksissa hänen opintojensa ulkopuoliseen elämään. Opiskelijan edellytykset opiskeluun määrittyy pitkälti hänen arkitodellisuudestaan, ja siellä vallitsevista olosuhteista. Oppimisen edellytyksenä on pätevä opettaja, oma motivaatio, mihin vaikuttaa useat eri osatekijät, älykkyyttä, vanhempien tuki sekä opiskelijan ja opettajan välinen suhde. (Kärki 2009.86.)

3 SELVITYKSEN TOTEUTUS JA HAASTEET

Toteutin selvityksen lähettämällä lomakehaastattelun opetushenkilökunnalle, oppilashuollon jäsenille ja koulutusjohtajalle (4/2013). Lomakehaastattelun avulla pyrin selvittämään heidän näkemyksiään oppilashuollosta ja sen tilasta sekä kehittämistarpeista. Hyödynsin myös oppilashuoltopalaverissa lukuvuonna 2012 - 2013 käytyjä keskusteluja oppilashuoltotyön toteuttamisesta ja kehittamisestä.

Lomakehaastattelun laitoin yksikkömme henkilökunnalle sähköpostitse ja siinä ohjeistin heitä tulostamaan lomakkeen ja palauttamaan sen omaan postilokeroon nimettömänä, jotta vastaajien anonymiteetti säilyisi. Selvityksen suurimpana riskinä näin sen, että lomakehaastattelun vastauksia ei tule riittävästi, enkä näin ollen saa kaipaamaani opetushenkilökunnan mielipidettä kuuluviin. Pelko osoittautui aiheettomaksi sillä lomakehaastatteluun vastasi 14 henkilöä, mikä on 50 % koulutusyksikön vakituisesta opetushenkilöstöstä. Opetushenkilökunnasta noin puolet työskentelee kokoaikaisesti Orimattilan yksikössä ja loput tekevät opetustyötään kaikissa Koulutuskeskus Salpauksen yksiköissä, mikä saattaa näkyä vastausten määrässä.

3.1 Selvityksen tavoitteet

Työni tavoitteena on saada esiin ensisijaisesti opetushenkilökunnan ajatuksia koulutuskeskus Salpauksen Orimattilan yksikön oppilashuoltotyöstä ja sen kehitystarpeista. Valitsin opetushenkilökunnan ensisijaiseksi vastaajaksi, koska he ovat esittäneet kritiikkiä opiskelijahuollosta ja varsinkin opiskelijahuoltotyöryhmän toiminnasta, sekä siksi että teoriaosuudessa korostuu opettajien ja heidän käyttämänsä pedagogian merkitys opiskelijan hyvinvoinnille.

Lomakehaastattelun lisäksi etsin eri teorioista taustatietoa, pedagogian, sosioemotionaalisten taitojen ja yhteisön sekä yhteisöllisyyden merkityksestä oppilaiden hyvinvointiin, opiskelumotivaatioon ja opiskeluun sitoutumiseen.

Pyrin myös etsimään niitä toimintamalleja ja mahdollisuuksia dialogisiin tapaisiin, joiden avulla opiskelijoiden osallisuutta, yksikön yhteisöllisyyttä ja opiskelijahuoltoa olisi mahdollista vahvistaa ja parantaa. Koen, että kehittämisen taustalla tulee olla koko koulutusyksikön opetus- ja opiskelijahuoltohenkilökunnan yhteneväinen käsitys opiskelijahuollon nykytilasta, sekä muutostarpeista ja tavoitteista. Henkilökunnalla tulee olla yhteinen käsitys myös lapsen ja nuoren kehityksestä ja siihen vaikuttavista tekijöistä, jotta oppilashuollon yhteinen kehitystyö on mahdollista.

4 KATSAUS KOULUN ARKEEN

Meillä on paljon mielikuvia koulujen arjesta ja siellä tapahtuvista asioista. Mediasta saamme lukea ja kuulla välillä räikeitäkin mielipiteitä ja kertomuksia siitä, kuinka nuoret kouluissa aikaansa viettävät ja miten alansa ammattilaiset siellä työtään tekevät. Tämä meri medioiden välittämä kuva koulujen ja oppilaitosten arjesta on merkityksellistä, koska sen avulla opiskelijoiden vanhemmat luovat osan omasta mielikuvastaan oppilaitoksista. Totuus on kuitenkin paljon enemmän ja jokaisen yksilön omakohtainen.

4.1 Tutkittua ja kirjoitettua koulun arjesta

Mediassa kirjoitetaan ja puhutaan paljon oppilaiden käytösongelmista ja opettajien keinottomuudesta puuttua niihin. Helsingin Sanomat julkaisi mielipidesivulleen 14.4.2013, viisi eri kirjoitusta, joissa pohdittiin koulurauhaa ja siihen puuttumista. Näissä mielipidekirjoituksissa esiin tuli sekä opettajien että oppilaiden ääni ja ne antoivat lukijoille kuvan koulun arjesta vaikeasti ratkaistavana asiana.

Maailmanlaajuisesti on myös uutisoitu lähinnä toisella asteella tapahtuneita oppilaiden tekemiä ampumis- ja muita raa'an väkivallan tekoja. Nämä uutisoinnit horjuttavat väistämättä koulujen ja oppilaitosten henkilökunnan turvallisuuden tunnetta. Taustatieto myös siitä että kaikki niin sanotut kouluampujat ovat olleet jossain elämänsä aikana koulukiusattuja, asettaa paineita etenkin toisen asteen oppilashuollolle.

Toisaalta kaivataan aikuisilta napakkaa puuttumista tilanteisiin ja toisaalta perättään ymmärtämystä oppilaiden häiriökäyttäytymiselle ja yhteistyötä niiden selvittämiseen. Empiiriseen tutkimukseen ”Hirveesti tekijänsä näköistä” (Sipilä - Lähdekorpi Sirpa 2004, 105) on kerätty tutkimusmateriaali koulukuraattoreilta ja kuraattorin työtä aikaisemmin kehittäneiltä ihmisiltä. Tutkimushaastatteluissa nousi esiin kritiikkiä koulujen muuttumisesta tietopainotteisemmaksi kasvatuksen kustannuksella. Tutkimuksessa nähtiin psykososiaalisen työn tilaus kou-

luissa ja todettiin, että opettajat eivät välitä oppilaista. Nämä tutkimukset ovat tehty pääasiassa perusasteen puolella, mutta ovat silti erittäin merkityksellisiä myös toisen asteen opiskelijahuoltoon pohdittaessa, koska näitä kokemuksia toisen asteen opiskelijat kuljettavat tunne- ja mielen muistissaan. Mikä tahansa traumatisoiva tai uhkaava tilanne, kuten kiusaaminen, laiminlyönti tai väkivalta, mikä voi olla myös henkistä, koetaan ahdistuksena. Ahdistus voi ilmetä fyysisinä oireina, käyttäytymisen muutoksena tai erilaisina tunnereaktioina. (Nurmi 2013. 163.)

Kuraattorit ovat listanneet niitä ongelmia, jotka työllistävät heitä kouluissa eniten. Tällaisia ongelmia ovat: häiriökäyttäytyminen, päihteiden käyttö, mielenterveyden ongelmat, oppimisvaikeudet ja vanhemmuuden puute (Sipilä – Lähdekorpi 2004, 160). Yläkoulu on tänä päivänä usein suuri koulu, missä aineopettajilla on satoja oppilaita. Onko heidän mahdollista täyttää opetustehtävänsä, jos ja kun vaateena on kohdata jokainen oppilas yksilönä, löytäen heidän vahvuutensa ja heikkoutensa. Perusasteelle oppilaalle tullut tunne kohtaamattomuudesta tai kuulluksi tulemattomuudesta, vaikuttaa opiskelijan uskallukseen ja halun yrittää tuoda omia mielipiteitä tai tilannettaan opettajille toisella asteella.

Kirjassa: Mikä mättää? murrosiän muutokset kotona ja koulussa, kerrotaan että yhä useammin aineenopettajat käyttävät aikaa luokassa keskustelemiseen ja että se vie aikaa itse työltä, eli opettamisesta. (Lehtinen & Lehtinen 2007, 58.) Kommentissa käy ilmi kirjoittajan oma ajatusmaailma opettajan ja koululaitoksen tehtävästä, ja siitä minkä koetaan olevan opettamista ja minkä ei. Tämä on ristiriidassa muun muassa koulukuraattoreilta kerätyn tutkimusmateriaalin kanssa. Tiedetään myös, että yläkouluikäisenä ja usein vielä toisella asteella nuoren aivojen kehitys on otsalohkon osalta kesken. Otsalohkon tehtävänä on vastata päätösten teosta, ongelmanratkaisusta, arvoista, tavoitteiden asettamisesta, järjestelmällisyydestä, sosiaalisesta käyttäytymisestä sekä tunteiden säätelystä. Näitä asioita nuori siis vasta opettelee tuona aikana, ja tarvitsee siihen aikuisten tukea. (Lehtinen & Lehtinen 2007, 24.) Oma näkemykseni on, että tämän tiedon taustavalossa juuri keskustelut ja yhdessä tiedon muodostaminen olisi sitä oikeata työtä, mitä opettajien tulisi tehdä yhdistettynä tiedolliseen oppimiseen.

4.2 Koulun rooli ja sen muutospaineet

Viimeisten vuosikymmenien aikana koulu on menettänyt tiedon ja sivistyksen jakamisroolin merkitystä, kun taas sen rooli lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaajana on kasvanut. Koulussa lasten ja nuorten yhteiskuntaan integroitumisen tai syrjäytymisen prosessit käynnistyvät. Koulun merkitys korostuu varsinkin heikoimmista lähtökohdista ponnistavien oppilaiden elämässä. (Lappalainen, Kuittinen & Meriläinen 2008, 111.) Koulun tehtävä, tiedon jakamisen lisäksi, on tunnistaa erilaisten oppilaiden tarpeita ja tukea heitä yksilöllisessä osaamisessaan, vuorovaikutustaidoissaan ja vahvuuksissaan. Koulunkäyntiin liittyy siis monia sosio-emotionaalisen kehityksen haasteita. Sosio-emotionaalisen kompetenssin tiedostaminen avaa opiskelijalle mahdollisuuden tarkastella omaa toimintaansa, asettaa tavoitteita toiminnalleen, realisoida toimintamahdollisuuksiaan sekä löytää ja hallita suoja mekanismeja hankalissa tilanteissa. Hyvät sosioemotionaaliset taidot edesauttavat sosiaalisten suhteiden luomisessa ja säilyttämisessä ja siten edistävät ja helpottavat sopeutumista uusiin tilanteisiin. (Lappalainen ym 2008. 113.)

5 PEDAGOGIA KOULUSSA

5.1 Mistä pedagogia rakentuu?

Opiskelumotivaatioon ja kouluviihtyvyyteen vaikuttaa suuresti opettajien ja oppilaiden välinen vuorovaikutus. Sitä tarkasteltaessa keskeiseksi käsitteeksi nousee pedagogiikka, jonka katsotaan olevan tavoitteellista yksilön ja yhteisön oppimisprosessiin kuuluvaa toimintaa. Koulussa pedagogiikka toteutuu opettajan toiminnoissa ja valinnoissa, kohtaamisissa ja yhteistoiminnassa sekä koko koulu yhteisön käytännöissä. Pedagogia on opetustyötä laajempi käsite, jossa otetaan huomioon sisältöjen ja sääntöjen lisäksi niihin sisältyvää pedagogista toimintaa ja siinä rakentuvaa merkitystä. Vuorovaikutustilanteissa toimijoiden persoonalliset, moraaliset ja emotionaaliset intentiot kohtaavat tai törmäävät. Tästä syystä vuorovaikutuksen laatu tulee merkittäväksi ja keskeiseksi tekijäksi. (Lappalainen ym. 2008, 62.)

Oppilaan syrjäytyminen on yksi merkittävä tekijä koulumotivaation ja viihtyvyyden vähenemiseen. Syrjäytymisen riskitekijöiksi on tunnistettu toimimattomat sosiaaliset suhteet sekä oppimisessa koetut ongelmat (sosiaalipedagoginen syrjäytyminen). Tällöin nuori on vaarassa syrjäytyä kokonaan koulu yhteisöstä. Pedagoginen syrjäytyminen on ilmeisen vaikeaa havaita esimerkiksi kuuluisan Pisa-tutkimuksen perusteella, jossa rehtorit eivät nähneet kiusaamista ja uhkailua vakavaksi työilmapiiriä heikentäväksi tekijäksi kun samaan aikaan 13 prosenttia oppilaista koki olevansa vain vähän pidetty vertaisryhmässään. (Lappalainen ym 2008, 63.)

Opiskeluhyvinvointia edistää koulussa viihtyminen ja oppiminen. Positiivinen kierre syntyy kun oppija voi hyvin, oppii lisää ja voimaantuu. Samalla oppijan osallisuus kasvaa, mikä tarkoittaa syrjäytymisriskin pienenemistä. (Honkanen ym 2009. 10.)

5.2 Pedagogisen hyvinvoinnin jännitteet

Monissa tutkimuksissa on todettu, että opettajiin kohdistuva ulkoinen kontrolli heikentää heidän sisäistä työmotivaatiotaan ja saa heidät lisäämään omaa kontrolliaan suhteessa oppilaisiin. Ulkoisella kontrollilla käsitetään tässä yhteydessä esimiestahon vaadetta työn tekemisen tahdista ja sisällöstä sekä opetussuunnitelmien laajuutta, mitä ei osata tai saada toteuttaa toisin. Tällaisissa tilanteissa oppilaat suosivat oppimisessaan suorittamiskeskeistä tavoiteteoriaa ja välttävät virheitä, mikä puolestaan heikentää heidän sisäistä opiskelumotivaatiotaan ja lopulta oppimista.

Luokkahuoneissa ja oppitunnin kontekstissa opettaja pyrkii ratkaisemaan useiden toimintaympäristöjen seurauksena syntyneitä ongelmia, mitkä edellyttäisivät holistista orientaatiota pedagogiseen prosessiin. Toiminnan reunaehdot ja varsinkin rutinoituneet käytännöt kuitenkin suuntaavat opettajan toimintaa atomististen ratkaisujen suuntaan, mikä näyttäytyy arjessa tiedonkulun puutteena tai kohdattujen ongelmien paisumisena lieventymisen sijaan. (Lappalainen ym 2008, 64.) Arjessa tämä ilmiö saattaisi olla sitä, että oppilas käyttäytyy levottomasti, oireillen esimerkiksi hankalaa kotitilannettaan ja opettaja puuttuu vain käytökseen eikä näe tai suostu huomioimaan käytöksen takana olevaa syytä. Oppilas kokee puuttumisen epärealistisena jolloin käytösongelma paisuu tai opiskelumotivaatio heikkenee ja oppilaan ja opettajan vuorovaikutus vaikeutuu eikä tilanteen mahdollistama pedagogia pääse toteutumaan.

Lapsen ja nuoren kasvuprosessia tuetaan parhaiten osallistamalla ja osallistamalla. Oppijoiden tukee päästä aktiivisesti osallistumaan heitä koskeviin neuvonpitoihin ja vastuuttaa heitä ikäkauteen sopivalla tavalla. Tämä edesauttaa nuorta sitoutumaan ja etsimään kaikkia osapuolia tyydyttävää ratkaisua. (Honkanen ym 2009.18.)

Nivelvaiheessa perusasteelta toiselle asteelle tulee helposti esiin perusasteen vallitseva kulttuuri. Jos perusasteella nuoren osallistamista ja vastuuttamista ei ole aktiivisesti ja määrätietoisesti toteutettu, tuettu tai mahdollistettu, on varmastikin epärealistista odottaa nuoren osaavan nuo taidot toiselle asteelle siirtyessään.

Toisella asteella opiskelu on hyvin itseohjautuvaa, missä pitää olla aktiivinen ja rohkea omien asioiden ajaja. Yks kesä peruskoulun ja toisen asteen välillä on vain valitettavan lyhyt aika näiden asioiden haltuun ottoon.

5.3 Pedagoginen hyvinvointi

Pedagogista hyvinvointia on se, että ymmärretään mitä opiskelijan hyvinvointi on ja miten se kietoutuu hyvään oppimiseen, itsesäätelyyn, kouluosaavutuksiin ja sujuvaan koulunkäyntiin. Psykkiset perustarpeet tyydyttävässä ympäristössä oppilas voi toteuttaa sisäistä motivaatiotaan, sekä sisäistää ulkopuolelta tulevia tavoitteita sopeutuen niihin. Elleivät opiskelijan psyykkiset tarpeet tyydyty, vaikeutuu sisäisen motivaation toteuttaminen ja opiskelijan saa liikkeelle vain ulkoiset palkkiot, rangaistuksen välttäminen ja painostus. Ulkopuolisen kontrollin keinoilla tavoitteita ei koeta omiksi ja oppiminen jää pinnalliseksi. Ulkopuolisen painostuksen alla oppilas ahdistuu, uupuu ja stressaantuu ja hänen psyykinen energiansa kuluu minän suojaamiseen. (Lappalainen ym 2008. 114.) Oppilaalle tapahtuu siis täysin sama ilmiö kuin opettajalle ulkoisen paineen alla, ja voidaan hyvin nähdä kuinka työmotivaation sekä työilmapiirin käy kouluissa. Kouluissa tarvitaan sekä oppilaaseen kohdistuvaa systemaattista ja asiantuntevaa yksilöllistä tukea että kouluyhteisöön laajemmin kohdistuvaa uudistustyötä ja pedagogista kehittämistä (Lappalainen ym 2008. 100).

Oman toiminnan rajaaminen on pedagogisen hyvinvoinnin kannalta keskeistä. Sekä opettajilla että oppilailla on hyväksytyksi tulemisen ja yhteenkuulumisen tarve, mitä on usein opittu tyydyttämään toisia miellyttämään pyrkivällä ulkoisen puuhakkuuden toimintastrategialla. Tällaisen toimintamallin seurauksena voi olla toiminnan sirpaloitumista, kiireen lisääntymistä ja oman toimijuuden kaventumista. Ihminen ja yhteisö voivat suuntautua joko oppimiseen tai suoriutumiseen. Erilaiset näkemykset toiminnan tavoitteista ja erilaiset tarpeet tuottavat pirstaleisuutta ja kuormittavuutta ellei niitä tunnisteta pedagogiseksi toiminnaksi ja sen keskeisiksi säätelijöiksi/sisällöiksi ja kehittämisen kohteiksi.

Pedagogisen hyvinvoinnin haasteena on oman toimijuuden vahvistaminen ja uudelleen määrittäminen. Keskeinen kysymys tässä on kuinka koulun toimijoiden vuorovaikutuksessa mahdollistetaan toiminnallisia ja psyykkisiä prosesseja? Prosesseja, joissa käydään merkitysneuvotteluja. Tällöin toimijuuden ja osallisuuden on mahdollista laajeta, sisäisen motivaation vahvistua ja toiminnan intentiksi voi muodostua tavoitteiden suuntainen oppiminen, suoriutumisen ja välttämisen sijaan. Opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutuksen keskeisyys ja huomioon ottaminen voisi olla jaksamista tukevan kehittämisen lähtökohta. Pedagogisen prosessin holistinen tarkastelu voisi olla yhteisötason toiminnan kohde ja opettajien välisen yhteistyön sisältö, mikä saattaisi myös merkittäväällä tavalla keventää emotionaalisen uupumisen kokemusta. (Lappalainen ym 2008. 65 -66.)

Hyvä pedagogiikka on myös osa hyvää oppilashuoltoa ja siksi erittäin tärkeää tarkastella pohdittaessa toimivaa ja opiskelijalähtöistä hyvinvointia oppilaitoksissa.

6 OPPIMIS ONGELMIA

Oppimisongelmilla on monenlaisia hyvinvointia estäviä seurannaisvaikutuksia läpi koko koulupolun. Useat oppimisen esteistä, kuten oppimisvaikeudet, kognitiiviset, emotionaaliset ja käyttäytymisvaikeudet ovat usein kytköksissä toisiinsa. Onkin havaittu, että oppimisvaikeuksien riskitekijöitä arvioitaessa ja oppimisvaikeuksiin vaikuttaessa on sekä opittavaan taitoon että emotionaaliseen ja käyttäytymisen alueeseen kohdistuvat toimenpiteet yhtä tärkeitä. Suurin koulunsa keskeyttäneiden ryhmä muodostuu oppilaista, joilla on sekä oppimisvaikeuksia että sosio-emotionaalisia ongelmia. Peruskoulun erityisopetuksen strategiassa 2007 on määritelty erityinen tuki, jota annetaan oppilaalle, jolla oppiminen ei tapahdu optimaalisesti. Täytyy kuitenkin muistaa, että erityisen tuen tarvetta ei voida ajatella ainoastaan opiskelijan ominaisuutena, vaan kyse on aina ristiriidasta yksilön ja systeemin vuorovaikutuksessa. Eli jos opiskelija ei voi ”pedagogisesti hyvin”, voidaan olettaa, että jokin asia opetussysteemissä tuottaa yksilön pahoinvointia.

Toiselle asteelle tullessaan opiskelija kantaa mukanaan niitä kokemuksia ja tunteita joita hän on perusopetuksen aikana kokenut. Tästä syystä on tärkeää että oppijaa ei leimata jotenkin erityiseksi negatiivisella tavalla, vaan tarkastellaan haasteita oppimisessa pedagogian eli opettajan, koululaitoksen ja oppijan yhteisenä vuorovaikutuksellisenä haasteena.

Kaikessa opetuksen toteutuksessa tasa-arvo opiskelijoiden kesken täytyy olla lähtökohta. Erilaisuuden määrittelyyn oppilaitoksissa vaikuttaa aikakausi, kulttuuri, ympäristö, tietämys pedagogiikasta, lääketieteestä sekä psykologiasta. Näitä oppilaitosmaailmamaassa ohjaavat koulutuspoliittiset linjaukset sekä opetussuunnitelmat ja niihin tehdyt määritelmät. Mitä rationaalisemmaksi koulu on suunniteltu, sitä tiukemmiksi muuttuvat normaaliuden rajat. Normaaliuden määritelmä tuo haasteen myös oppilashuollolle yhteisen näkemyksen aikaansaamisessa. Täytyy muistaa että käyttäytyminen on aina tilanne- ja vuorovaikutus

sidonnainen, mihin vaikuttaa myös ympäristö ja toiminnan paikka. (Honkanen ym 2009. 19.)

Inklusiivisen opetuksen näkökulmasta katsottuna koulun tulee olla kaikkien koulu, jossa ei hyväksytä erityisen tuen tarpeen käsitettä, vaan pedagogisen hyvinvoinnin takaamisessa kiinnitetään huomio oppimisen ympäristöllisten esteiden poistamiseen ja yksilön tarpeisiin vastaamiseen. (Lappalainen ym 2008, 99.) Traditionaalista erityisopetusta voidaan kritisoida siitä, että se on muuttanut yhteisön patologian yksilön ongelmaksi (Lappalainen ym 2008, 100).

6.1 Oppimisongelmien taustoja

Opiskelussa jaksamisen tutkimuksissa on löydetty ainakin kolme siihen vaikuttavaa tekijää, mitkä ovat koulun sisäinen levottomuus ja kiire, oikeudenmukaisuus ja opiskeluun saatu tuki. Myös opettajan asettamat tavoitteet, rohkaisu ja tuki sekä oppilaan ja opettajan välisen vuorovaikutuksen laatu ja suhteet ovat hyvinvoinnin kannalta tärkeitä tekijöitä. Kolmantena nousivat esiin muut koulun tarjoamat tukimuodot, kuten terveydenhuolto ja psykologipalvelut. (Lappalainen 2008, 105.) Käsitelmä itsestä oppijana voi murentua jo aikaisessa vaiheessa ellei koulussa olla valppaana oppilaiden oppimiskokemusten kanssa. Pitkittyneet oppimis- ja sosio-emotionaaliset vaikeudet liittyvät pedagogisen hyvinvoinnin kannalta negatiivisiin seurauksiin, kuten uupumukseen ja koulutuksesta syrjäytymiseen. (Lappalainen ym 2008. 106.)

7 KATSAUS KOULUN JA YHTEISKUNNAN ARKEEN

Lasten ja nuorten ongelmat koulussa ovat koko kuraattorityön olemassaolon ajan pysyneet samana, vaikka yhteiskuntamme on muuttunut monessa suhteessa. Toisaalta tilanteet ovat vaikeutuneet ja kriisit syventyneet. (Sipilä - Lähdekorpi 2004, 105.) Lasten häiriökäyttäytyminen ja luvattomat poissaolot ovat kuraattoreiden mielestä lisääntyneet ja oppilailla nähdään olevan ”aikuisen nälkä” (Sipilä – Lähdekorpi 2004. 7). Kaarlo Laine on tutkinut kasvatussosilogian alaan kuuluvassa väitöskirjassaan (2000) nuorten sosialisatiota postmodernissa yhteiskunnassa ja puhuu jälkitraditionaalisen koulun olevan kulttuurisessa välitilassa ja ristipaineen alla. Kun perinteinen auktoriteettien asema ja merkitys kasvatuksen kentällä on muuttunut, näkee hän, että yksilön kiinnittymisessä yhteisöön on tapahtumassa käänne, jonka suunnasta kukaan ei voi olla varma. (Sipilä – Lähdekorpi 2004, 54). Pollard ja Leen ovat tehneet vuonna 2003 lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan tutkimuksen, jossa keskeisimmäksi hyvinvoinnin määritteeksi nousivat erilaiset sisäänpäin suuntautuneet tunne-elämän vaikeudet, kuten ahdistuneisuus ja masennus tai ulospäin suuntautuneet vaikeudet kuten käytöshäiriöt, sopeutumattomuus ja aggressiivisuus (Lappalainen ym 2008. 113). Suomessa kasvatuksen yksilöllisyys ja demokraattisuus korostuu. Lapseen suhtaudutaan kuin aikuiseen eikä näin ollen kasvatusta tarvita. Tällöin kasvattajan ja kasvatettavan välejä ei enää ole, vaan ne muuttuvat asiakas- ja palvelijasuhteiksi. (Sipilä – Lähdekorpi 2004, 55.) Toisaalta lasta ja nuorta ohjataan vahvasti itseohjautuvuuteen ja vastuunottoon omasta elämästään ja valinnoistaan, mutta näiden taitojen opettaminen jää usein puutteelliseksi.

8 KOULUSOSIAALITYÖ

1.1.2013 voimaan astunut yhteiskuntatakuu pyrkii siihen, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle sekä alle 30-vuotiaalle vastavalmistuneelle voidaan tarjota työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi joutumisesta.

Tämä yhteiskuntatakuu saattaa merkitä myös sitä, että entistä heikommilla opiskeluedellytyksillä ja elämönhallintataidoilla olevat nuoret tulevat koulutuksen piiriin ja tähän ennakoituun tarpeeseen pyrimme myös selvityksen perusteella tehtävän opiskelijahuollon kehitystyön avulla varautumaan.

Koulusosiaalityö, jonka tarkoituksena on mahdollistaa kaikkien lasten ja nuorten koulunkäynti ja opiskelu on kehittynyt pikkuhiljaa 1900-luvun alkupuolelta lähtien. Tuolloin koulutuspoliittisena tavoitteena oli kansalaisidentiteetin ja yhtenäisyyden vahvistaminen kansalaisten keskuudessa sekä yhteiskunnan rakentaminen ja sivistyksen edistäminen. Ymmärrettiin, että näiden tavoitteiden saavuttamiseksi tuli koulunkäynti tehdä mahdolliseksi mahdollisimman monelle. (Wallin. 2011. 33 - 36.) Näitä samoja tavoitteita tavoitellaan nyt uudestaan, kun yhteiskuntatakuu on astunut voimaan 1.1.2013. Yhteiskuntatakuun taustalla on suuri huoli niistä kymmenistä tuhansista nuorista, jotka jäävät vaille koulutus- tai työpaikkaa peruskoulun jälkeen, ja ovat suuressa vaarassa syrjäytyä yhteiskunnastamme. Jo nyt on näkyvissä väestön kesken jakautumista hyvä- ja vähempiosaisiin, mitä julkisuudessa olen usein kuullut verrattavan kouluttamattomiin ja koulutettuihin kansalaisiin. Aikaisemmin koulusosiaalityö pyrki auttamaan vähempiosasten lapsia koulutielle esimerkiksi lahjoittamalla näille vanhoja kenkiä. Tänä päivänä työ on enimmäkseen nuorten psykososiaalista auttamista, sosiaalisten taitojen opettamista, mielenterveyden tukemista ja eriasteisten ahdistusten kanssa työskentelyä, mitkä vaativat moniammatillista yhteistyötä eri auttajatahojen kanssa.

8.1 Psykososiaalinen työote

Psykososiaalisen työtteen kehitys on alkanut 1920-luvulla, jolloin Mannerheimin lastensuojeluliiton toimesta aloitettiin kasvatusneuvolatyö, jonka yksi keskeinen toiminta-alue oli koulunkäyntiin sopeutumattomien tai kykenemättömien lasten kasvatuksen turvaaminen. Varsinaisen ”kuratiivisen” työn katsotaan alkaneen kansakoululain 1958 edellyttämänä. Tuolloin apukoulujen oppilaiden jälkihuolto annettiin jonkun opettajan tehtäväksi. Näitä opettajia alettiin kutsua kuraattoreiksi. Vuonna 1966 perustettiin ensimmäinen kuraattorin virka Kotkan kaupunkiin, kun huomattiin että kasvatusneuvolat eivät enää pystyneet vastaamaan kaikkiin oppilaiden psyykkisiin ja sosiaalisiin haasteisiin. (Wallin 2011. 42.) Kuraattorin työnkuvaan tuli vahva terapeuttinen leima 1970-luvulla, jolloin puhuttiin ”kuratiivisesta” lastensuojelusta, mikä oli luonteeltaan pehmeämpää, huolenpidollista ja hoidollista, kontrollin ohella (Wallin 2011. 44). Kuraattorien työmenetelmät ovat ajan kuluessa monipuolistuneet. Caseworkin rinnalle on tullut muun muassa systeeminen ajattelu, ratkaisukeskeisyys, perhe- ja kriisi-työn menetelmiä sekä projektityöskentelyä. (Sipilä – Lähdekorpi 2004, 159.)

8.2 Osana lastensuojelua

Tänä päivänä katsotaan edelleen, että koulusosiaalityön punainen lanka ja lastensuojelun periaate on pyrkiä turvaamaan lapsen turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä tasapuolinen ja monipuolinen kehitys sekä yleisesti että yksilöllisesti (Wallin 2011. 49). Koulun tietopainotteisuuden vastapainoksi kaivataan tunneälyä, osallistamista, huolenpidon kulttuuria, väljyyttä ja huumoria. Opettajakoulutuksessa nähdään uudistamistarvetta ja että koulun itsearviointi tulisi olla luonnollinen osa koulun toimintaa. Sekä vanhemmuutta että opettajien toimintaa tulisi arvioida suhteessa oppilaan tilanteeseen, jolloin ongelmat eivät olisi enää vain oppilaiden, vaan opetustilanteen ja opetuksen ongelmia. Kuraattorit ovat halunneet kehittää koko koulu yhteisöä ennaltaehkäisevän työn tukipilariksi, vaikuttaen koulun ilmapiiriin ja sitä kautta yksilöihin (Sipilä- Lähdekorpi 2004. 105, 160).

8.3 Kohti yhteisöllisyyttä

Yhteisöllisyys ja sen lisääminen kouluissa nousevat keskeisesti esiin Sipilä-Lähdekorven tutkimuksessa. Hän miettii kirjassaan yhteisöllisyyden puutetta postmodernina ilmiönä, mutta mainitsee, että eri ammattikuntien ja niiden erilaisten arvojen ja asenteiden sekä omien reviirien puolustaminen saattaa olla myös yhteisöllisyyden vahvistumisen esteenä. Hän uskoo että oppilaat viihtyisivät paremmin oppilaskeskeisessä, vuorovaikutuksellisessa ja yhteisöhenkisesä koulussa. (Sipilä-Lähdekorpi 2004. 167.)

Ammatillisen koulutuksen toteutukseen kuuluu yhteisöllisyyden edistäminen. Tämän tulisi näkyä avoimena ja myönteisenä oppimisympäristönä, jossa opiskelijan elämäntaidot vahvistuvat ja hänestä kehittyy velvollisuuksistaan huolehtiva ja vastuuntuntoinen yhteisön ja yhteiskunnan jäsen. (Väyrynen, Saaristo, Wiss & Rigoff 2009. 39.)

Kouluihin on kehitelty erilaisia ohjelmia mielenterveyden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi. Näiden ohjelmien tuloksellisuutta on puolestaan pohdittu kirjallisuuskatsauksissa, joiden tuloksena on saatu tietoa menestyksellisimmistä ohjelmista. Näitä ohjelmia ovat olleet ne, joissa edistetään positiivisia taitoja ja tietoja. (Puolakka 2013. 21). Nämä havainnot ovat merkityksellisiä arjen oppilaitostyössä, missä usein puututaan ongelmiin ja negatiivisiin asioihin eikä nähdä asioiden positiivista puolta.

8.4 Yhteisöllisyys ja osallisuus käsitteinä

Yhteisöllisyys on yhteisön jäsenten suhde toisiinsa. Yhteisö, johon yhteisöllisyyttä peilataan voi olla perhe, työyhteisö, luokkayhteisö, opiskelijayhteisö, kyläyhteisö tai muu vastaava. Yhteisöllisyyden käsite on pääosin positiivinen ja sisältää muun muassa harmoniaa, yhteistyötä, muista välittämistä, keskinäistä kunnioittamista, huolenpitoa sekä vastavuoroista keskustelua. Näitä asioita vaalimalla ja tukemalla yhteisöllisyyden on mahdollisuus rakentua. (Opetushallitus 2012.)

Osallisuutta voidaan ajatella täysvaltaisuutena (empowerment) joka näkyy siinä että opiskelija hyväksytään sosiaalisesti yhteisössä ja hänellä on siinä oma paikkansa sekä mahdollisuus oppia vaikuttamisen keinoja. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet suojaavat psyykkistä hyvinvointia, toimintakykyä ja terveyttä. Osallisuus on syrjäytymisen vastakohta ja suojaa näin ollen syrjäytymisen ongelmista, kuten sivullisuudesta ja osattomuudesta. Osattomuus sisältää usein puutetta materiaalisista ja henkisistä voimavaroista mutta myös puutetta sosiaalisesta ja kulttuurisesta pääomasta. Kehittyvälle lapselle ja nuorelle syrjäytyminen sosiaalisesta kanssakäymisestä on haavoittavaa. (Opetushallitus 2012.)

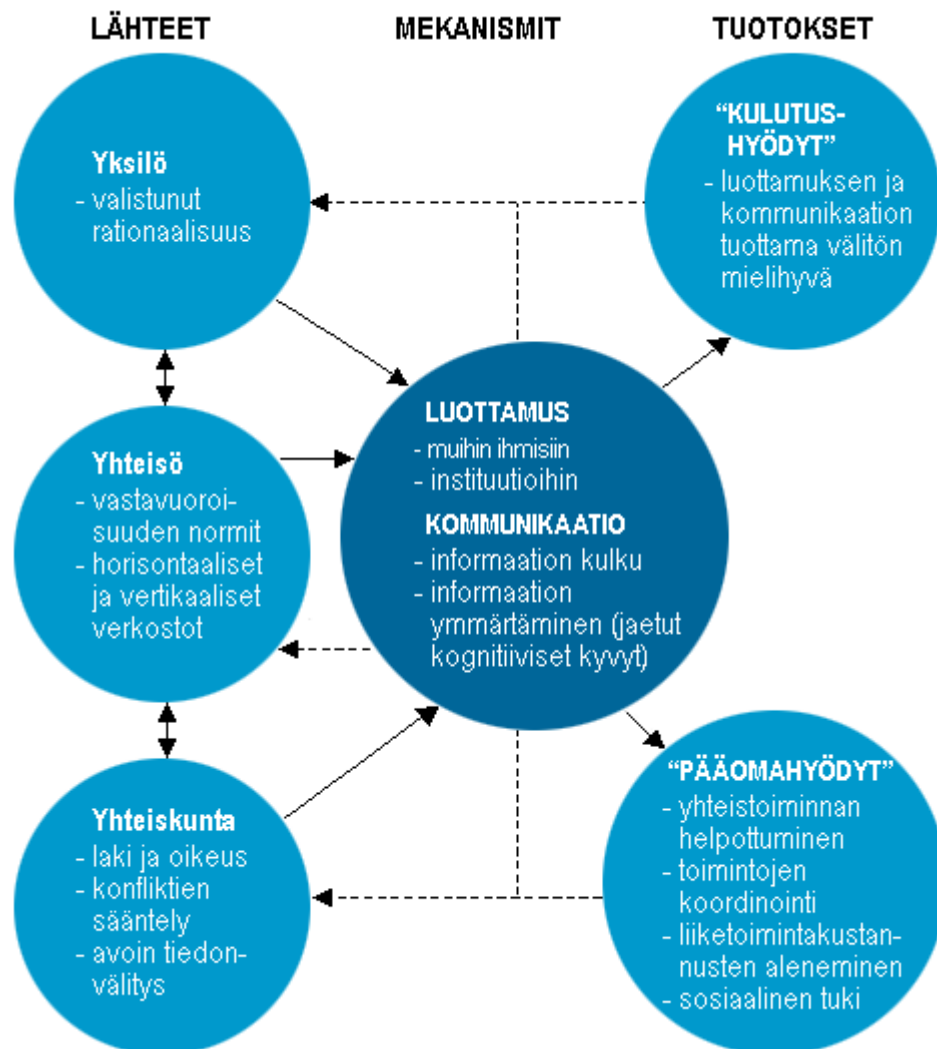
Osallisuuden tunne lisää tunnetta kyvykkyydestä ja hallinnasta, mitkä ovat puolestaan kouluviihtyvyyttä lisääviä ja oppimistuloksia parantavia tekijöitä. Osallisuus ja yhteisöllisyys vähentävät kapinointia yhteisön sääntöjä vastaan, jos yhteisö koetaan omaksi ja turvalliseksi. (OKM 2013. tiedote)

Osallisuus rakentuu kolmesta yhteenkietoutuvasta ulottuvuudesta, jotka ovat yhteisöön kuulumisen tunne, niin että yhteisö hyväksyy yksilön osaksi yhteisöä ja että yksilö haluaa olla osa sitä. Toisena osa-alueena on yhteisössä toimiminen. Yksilö osallistuu ja vaikuttaa, jolloin pystyy hyödyntämään omassa henkilökohtaisessa elämässään näitä mahdollisuuksia. Kolmantena osa-alueena on kokemus yhteisössä olemisessa ja siihen kiinnittymisessä, tarjoten yhteenkuuluvuuden mahdollisuuksia sekä merkityksellisyyden kokemuksia osana johonkin kuulumisesta. (Ryynänen 2012. 5.)

Yhteisöllisyyteen viittaa myös sosiaalinen pääoma, mikä tuottaa yhteenkuuluvuutta, turvallisuutta ja kompetenssia sosiaalisissa kanssakäymisissä. Syrjäytyminen on sosiaalisen pääoman kääntöpuoli ja ennustaa yhteiskunnan ulkokehälle ajautumista. Sosiaalisen pääoman mekanismit voidaan jakaa kahteen pääulottuvuuteen, mitkä ovat luottamus ja kommunikaatio. Luottamuksen osalta tärkeää on luottamus toisiin henkilöihin ja kommunikaation osalta mahdollisuus ymmärtää toisia. (Ruuskanen. 2001. 8.) Kirjassa Hirveesti tekijänsä näköistä, pohditaan että ”onko turhaa työskennellä yksilöiden kanssa, jos koulu yhteisönä ei vahvista oppilaiden elinvoimaa?”. Mielestäni saamme kaikki tähän vastauk-

sen, kun mietimme omaa jaksamista työssämme, jossa joko on yhteisöllisyyttä tai sitä ei ole. Huonoa työpaikan ilmapiiriä voimme vuodattaa sekä ystävillemme, kotiväelle että ammattiauttajille, mutta tilannetta se ei muuta, ellei yhteisö muutu. Henkilökunnan paha olo tarttuu oppilaisiin, mutta niin tarttuu myös hyvä olo! (Sipilä- Lähdekorpi 2004, 168.)

Kaavio 1. Sosiaalinen pääoma

Edellä esitetty kaavio kuvaa sosiaalisen pääoman monitahoisuutta ja laajuutta hyvin. Keskellä oleva pallo on keskiössä myös ihmisen arjessa, mahdollistaen asioiden hoitamisen ja itsen kehittämisen. Se on myös se osa-alue mihin voimme oppilaitoksessa vaikuttaa, vahvistaen kognitiivisia kykyjä sekä tarjoamalla mahdollisuuksia sekä keinoja rakentaa ja ylläpitää hyviä ihmissuhdetaitoja.

Opiskelijahuoltotyön laajentaminen yhteisön hyvinvoinnin edistämiseen tuo moninkertaiset mahdollisuudet yksilölle kokea tyydyttäviä ja onnistuneita kohtaamisia, joiden pohjalta rakentaa omaa itsetuntemusta ja – varmuutta yhteisössä ja yhteiskunnassa toimimiseen. Turvallisessa yhteisössä yksilön on helppo harjoitella suuttumuksen hallintaa, ristiriitojen käsittelyä, empatiaa ja itseohjausta (Goleman 2006. 303). Itseluottamus kasvaa, jolloin epäonnistumisen pelko vastaavasti pienenee ja ihminen uskaltaa ottaa haasteita vastaan sekä esittää asioihin omat mielipiteensä. Turvallinen yhteisö saattaa toimia korvaavana kokemuksena niille nuorille, joilla on taustalla turvaton kiintymyssuhde ja näin ollen auttaa heitä empatian tuntemiseen toisia yhteisön jäseniä kohtaan (Goleman 2006.222).

9 SOSIO-EMOTIONAALINEN KOMPETENSSI

Sosio-emotionaalinen kompetenssi määritellään usein omien päämäärien saavuttamiseksi sosiaalisessa vuorovaikutuksessa niin, että myönteiset suhteet muihin säilyvät. Se sisältää useita osa-alueita ja ulottuvuuksia, mutta on syytä tarkentaa, että sosiaaliset taidot ovat sosiaalisen kompetenssin yksi alakäsite. Emotionaalinen kompetenssi taas kuvaa ihmisen kykyä käsitellä omia emootioitaan ja tunnistaa toisten emootioita sekä kykyä tulla näiden kanssa toimeen. Emotionaalinen kompetenssi on vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaitojen perusedellytys ja siksi liittyy kiinteästi sosiaaliseen kompetenssiin. Emotionaaliseen kompetenssiin kuuluu tunteiden osoittaminen, tunnistaminen ja niiden säätely. (Lappalainen ym 2008, 119.) Emootioiden säätely koskee sosiaalisessa vuorovaikutuksessa varsinkin niitä tunteita, joita ilmaistaan ulospäin. Näitä on muun muassa aggressiivisuus, mutta myös tunteita jotka ovat sisäisiä kokemuksia. Hyvä emootioiden säätelykyky helpottaa rakentavaa käyttäytymistä esimerkiksi ristiriitatilanteissa, auttaen huomioimaan tilannetekijöitä

9.1 Sosio-emotionaalinen kehitys

Sosio-emotionaalisen kompetenssin juuret lähtevät jo varhaisesta vuorovaikutuksesta, ja saavat lisäkasvua vertaissuhteissa, joissa omaksutaan tietoja, taitoja ja asenteita sekä koetaan asioita. Kouluissa tulisi nuorelle opettaa mitä sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja hän tarvitsee luodakseen tyydyttäviä vuorovaikutussuhteita toisiin ihmisiin, mikä onnistuu turvallisessa yhteisössä tapahtuvan arkipäivän kohtaamisten lomassa. Toimintakykyinen ihminen pystyy arvioimaan missä määrin menestymiseen vaikuttavat itseen liittyvät tekijät ja missä määrin olosuhteet. (Lappalainen ym 2008. 120, 121.)

10 KOULUSOSIAALITYÖN KEHITYSHAASTEET

Opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämistyötä oppilaitoksissa tekevät yhteistyössä opettajat, opiskelijahuolto ja opiskelijaterveydenhuolto. Opiskelijahuolto on ennaltaehkäisevää työtä, jolla pyritään vastaamaan yhteiskunnan uhkatekijöihin, sekä vahvistamaan kouluuyhteisön hyvinvointia, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Opiskelijahuollon tavoitteena on siis lisätä oppilaiden hyvinvointia, mikä puolestaan lisää heidän oppimisen edellytyksiä. (Strömberg – Jakka & Karttunen 2012. 274). Opiskelijahuoltotyöhön kuuluu kouluterveyspalvelut sekä kasvatuksen tukeminen (Strömberg – Jakka ym 2012, 275.)

Perusasteen oppilashuollon palveluja on kehitetty systemaattisemmiksi ja ammatillisemmiksi säädösten ja koulutuksien avulla. Pyritään avoimiin palveluihin ja tavoitellaan sekä vanhempien että muiden auttajatahojen kanssa kasvatuskumppanuutta. Sosiaali- ja terveysministeriössä on vuosien 2006 -2009 aikana työskennellyt monenlaisia oppilashuollon työryhmiä yhtenäisen lainsäädännön ja ajantasaisen käsikirjan aikaansaamiseksi. Tämän lisäksi opetushallitus on koordinoanut koulujen hyvinvointia parantaneita kehittämishankkeita. Useat hyvät suunnitelmat, strategiat ja periaatteet lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisäämiseksi ovat valitettavasti kuitenkin jääneet toteuttamatta (Wallin 1999, 24–25).

Uudistettu opiskelijahuoltolaki astuu voimaan 1.8.2014, ja pitää sisällään myös veloitteen järjestää opiskelijahuoltoa toisen asteen oppilaitoksiin. Nähtäväksi jää kuinka laki toteutuu ja tuleeko se näyttäytymään kaikissa oppilaitoksissa lain vaatimalla tasolla, varsinkin kun järjestämisvastuu on oppilaitoksen sijaintikunnalla ja osan kuntien taloustilanne on erittäin heikko.

Koko kouluuyhteisön, ympäristön sekä oppilaiden perheiden mukaanotto yhdistettynä positiiviseen mielenterveyden tematiikkaan on osoittautunut mielenterveyden edistämistyötä tukeväksi toimintamalliksi (Puolakka 2013.17). Puolakka on tutkimuksessaan jakanut mielenterveydenedistämisen kolmeen eri näkökulmaan, jotka ovat sairauksien, kuten depression ehkäisy, terveysvarannon ja

voimavarojen kasvattaminen sekä olosuhteiden ja ympäristön kehittäminen terveyttä edistäväksi. Terveysten edistäminen on laajempi käsite kuin mielenterveysongelmien ehkäisy. Se pitää sisällään elämänhallintaa ja empatiaa.

10.1 Kuraattorien näkemyksiä kehityshaasteista

Kuraattorit kritisoivat koululaitoksen paikalleen jämähtäneisyyttä ja joustamattomuutta. Koulu on perusrakenteiltaan ja uskomuksiltaan samanlainen kuin 100 vuotta sitten, jolloin sinne tuli uusi kuraattoreiden ammattikunta erilaisine viitekehyksineen ja postmoderneine asiantuntijuuksineen, törmätäkseen modernin koulun asenteellisiin ja taloudellisiin reunaehtoihin. (Sipilä –Lähdekorpi 2004, 169.) Opettajan työ on edelleen pitkälti yksilösuoritus, josta puuttuu yhteys työn ja työyhteisön väliltä. Koululaitokselta puuttuu visiot, joiden synnyttämisessä rehtorilla on päärooli. Koulukuraattori voisi omalla ammattimaisuudellaan olla sopiva rehtorin työpari koulukulttuurin kehittämisessä, jos heille löytyisi siihen resurssit. (Sipilä – Lähdekorpi 2004, 169.)

Oppilaiden ja opiskelijoiden tukemista on siis mietitty paljon monella eri sektorilla ja kokoonpanolla, mutta arki kouluissa tuntuu olevan aina vaan haasteellisempaa ja haasteellisempaa. Paniikkiratkaisuna kunnat ovat palkanneet kouluihin sosiaali- tai vapaa-ajan ohjaajia tukemaan riskiryhmään kuuluvia, ”pitämään parkkia” häiritseville nuorille sekä koordinoimaan välituntitoimintaa. Avuksi on kutsuttu sekä psykiatrisia sairaanhoitajia että poliiseja. Nämä ratkaisut kertovat todellisesta hädästä ja neuvottomuudesta, mutta eivät tuo pysyviä ratkaisuja ongelmiin. (Wallin 1999, 25.)

Perusasteella oppilashuollolliset toimenpiteet ovat vahvasti sidoksissa oppilaan perheeseen ja yhteistyöhön heidän kanssaan. Toisella asteella opiskelija saavuttaa täysikäisyyden ja tuo tullessaan uutta vastuutta ja vapautta. Vastuu omasta toiminnasta ja elämästä saattaa joskus tuntua opiskelijasta liian suurelta taakalta varsinkin jos apua ei itse osaa pyytää tai ei sitä saa. Tällainen tilanne on opiskelijalle epäilemättä raskas ja kuluttaa opiskeluun tarvittavia voimavaroja. Suureksi opiskelijahuollolliseksi kysymykseksi nousee taas yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukeminen, mitkä mahdollistaisivat itsenäistyvälle nuorelle niiden

taitojen opettelemista, mitä hän yhteiskunnassa pärjäämiseen tarvitsee. Sekä antaisi kokemuksen yhteisön tuesta yksilöön nähden.

10.2 Kohti kestäväää muutosta

Sosiaalityö koulussa -kirjan kirjoittaja Arja Wallin peräänkuuluttaa sosiaalisia - ja palveluinnovaatioita. Innovaatio ei hänen mukaansa ole vain yksittäinen tuote tai toimintamalli, vaan se voisi olla myös eettisesti kestävä henkinen muutosprosessi, joka vaatii ajattelutavan uudistamista ja toimintakulttuurin muutosta niin palvelujärjestelmissä, rakenteissa kuin verkostoissakin. Hän kirjoittaa, että sosiaalinen innovaatio ei ole pelkästään idea, kokeilu tai hetken innostus, vaan kestäväksi käytännöksi muuttuminen. Muuttuminen täytyy tapahtua sekä organisaatioissa, johtamisessa, strategioissa, yhteistyössä, resursseissa että lainsäädännössä. Innovaation tulee olla myös vaikuttava niin, että se lisää yksilön tai yhteisön hyvinvointia joko suoraan tai organisaation kautta. Asiakkaan kokemus hyötyä tekee ideasta innovaation.

Innovaatio syntyy erilaisissa kohtaamisissa ja rajapinnoissa. Se toimii jokapäiväisen työn kyseenalaistajana ja kehityksen liikkeellepanevana voimana. Innovaatio asettaa vallitsevat käytännöt ja toimintamallit sekä ammatilliset reviirit uuteen valoon. (Wallin 1999, 26.)

Koko oppilaitosyhteisön mukaan saaminen ja sitouttaminen yhteisölliseen mielenterveystyöhön parantavat työn onnistumista, mutta opettajan rooli on keskeinen, johtuen paljosta ajasta jonka he viettävät oppilaiden kanssa. Opettajat havaitsevat mielenterveysongelmat hyvin, mutta eivät usein koe osaavansa toimia ja siksi on tärkeää koko yhteisön osallistuminen työhön. (Puolakka 2013. 23).

11 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA KOULUIHIN?

Sosiaalipedagogiikka on kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon sijoittuva tieteenala, jossa yhdistyy sekä sosiaalinen että pedagoginen näkökulma. Sosiaalista siinä ovat yhteisöt ja vuorovaikutus, yhteiskunta, sosiaaliset haasteet ja ongelmat. (Ryynänen 2012. 5.) Nämä ovat niitä asioita, joita sekä media että poliitikot ovat peräänkuuluttaneet yhteiskuntaamme. Vallitseva näkemys on, että näitä taitoja ja tietämystä, kuten yhteisöllisyyden kasvua toivotaan sekä kouluihin että koko yhteiskuntaamme. Yhteiskuntatietämyksen perään kuulutetaan aina vaalien yhteydessä, ja ihmetellään, miksi nuoria ei saada äänestämään. Sosiaalipedagogian pedagogisuus ja kasvatuksellisuus ymmärretään laajasti asioiksi mitä tapahtuu läpi elämän, kaikilla osa-alueilla, arkielämän kohtaamisista kasvatuksen formaaleihin instituutioihin. Tämä seikka sosiaalipedagogiikassa antaa mielestäni koulumaailmassa oppilaille sen tiedon, ettei kukaan, ei edes opettajat, ole koskaan valmiita. Me kaikki opimme joka päivä jotain uutta tai päivitämme aikaisemmin oppimaamme. Tämä periaate voisi näkyä koulumaailmassa dialogisuutena ja reflektointina yhdessä oppilaiden kanssa. Siinä oppilaat ja opettaja yhdessä asiaa tutkien muodostavat käsityksen asiasta. Tällöin opiskelijan on helpompi linkittää uusi asia tai tieto aikaisempaan ymmärrykseen ja arkeen. Sosiaalipedagogiikan tehtävä on tukea kasvua täysipainoiseen yhteiseloön ja kriittisesti refleksiiviseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Nämä saavutetaan yleisillä tehtävillä joita ovat persoonallisen ja sosiaalisen kasvun tukeminen, yhteisöjen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä yhteiskuntasuhteiden kehittymisen tukeminen ja erityiset tehtävät. Erityisiä tehtäviä ovat kasvun tukeminen kriisitilanteissa sekä sosiaalisten haasteiden ja ongelmien kasvatuksellisissa kohtaamisissa. (Ryynänen 2012. 5-7.)

12 NUORET TÄNÄÄN

Usein pohdin syitä siihen, miksi osalla lapsista ja nuorista on niin vaikeaa tänä päivänä. Miksi poliiseja tarvitaan kouluihin, miksi opettajat tuntevat turvattuutta ja jopa pelkoa kouluissa, miksi motivaatio koulunkäyntiin ja opiskeluun on laskenut, miksi lapsia ja nuoria masentaa ja ahdistaa niin paljon ettei elämä maistu. Toisaalta julkisuudessa kirjoitellaan, etteivät huippulahjakkaat oppilaat saavuta sitä tasoa mihin heillä olisi kykyjä (Etelä-Suomen sanomat 28.1.2013). Opettajat ovat kertoneet että alkoholi, huumeet, varastaminen tai väkivalta ei ole merkittäviä ongelmia koulussa. He näkevät, että nuorten ongelmien moninaisuus vaatii laajempaa auttamista kuin käytöshäiriöihin puuttumista. Ammatillisissa kouluissa tulee ottaa huomioon, että opiskelijalla on oma elämänhistoria. Huono menestys peruskoulussa ennakoii syrjäytymisvaaraa, mutta ei kerro lahjakkuudesta tai sen puutteesta. Heikko koulumenestys johtuu useimmiten motivaation puutteesta ja siksi ammatillisten koulujen opiskelijahuollon avainsana on motivointi. Hyvin usein on myös niin, että huonosti koulussa menestyvä nuori on asiakkaana useilla viranomaisilla ja tällaisen nuoren auttaminen tarkoittaa viranomaisten yhteistyötä. (Wallin 1999. 15.)

Itse kohtaan päivittäin toisen asteen oppilaitoksessa nuoria, jotka ovat yksinäisiä, pelokkaita, ahdistuneita, syrjäytyneitä, vuorokausirytmittömiä, peli- tai päihderiippuvaisia, keskittymiskyvyttömiä tai masentuneita. Lisäksi kohtaan myös paljon nuoria, jotka ovat kasvaneet ns. curling-vanhempien silottelemalla tiellä. Tällöin heille ei ole kehittynyt kykyä käsitellä pettymyksiä, selvittäen ne itse tai ravata itse tiensä niiden läpi. On myös enenevässä määrin niitä nuoria aikuisia, joita kutsutaan ”potentiaalisiksi kouluampujiksi”. Tämä oppilasmateriaali on omiaan herättämään sekä vihaa, toivottomuutta että pelkoa, mutta myös halua työn kehittämiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Paljon olen myös tavannut opiskelijoita, joille akateemiset aineet ovat kuin kirosanoja. He kertovat, että peruskoulussa heidät on lytätty niin huonoiksi, tyhmiksi ja laiskoiksi, etteivät enää uskalla edes yrittää uuden opettajan kanssa.

13 LOMAKEHAASTATELUN TOTEUTUS JA TULOS OPPILASHUOLLON KEHITTÄMISEKSI

Opinnäytetyön aihe tuli uuden toimenkuvani mukana syksyllä 2012. Rajaus ja tutkimustapa muotoutui keskusteluissa ohjaavan opettajani kanssa käytyjen keskustelujen kautta. Koulutuskeskus Salpauksen Orimattilan yksikön ominaispiirteet, jo tehdyt toimenpiteet metallialan opiskelijoiden tukemiseksi, sekä oma kiinnostus opiskelijahuollon kehittämiseen olivat merkittävimmät tekijät selvityksen tekemiselle.

Mietin selvityksen toteuttamistapaa ja päädyin sähköisesti lähetettävään lomakehaastatteluun, koska oma ajatukseni oli että tuttuus ja työtoveruus saattaisivat vääristää tutkimustulosta.

Lomakehaastattelun toteutus eteni suunnitelman mukaan. Tiedotin asiasta opetushenkilökunnalle sähköpostin välityksellä ja samalla ohjeistin heitä lomakkeen palautuksen suhteen. Henkilökunnalla oli kolme viikko aikaa vastata kysymyksiin, mikä oli mielestäni riittävä, koska suurin osa lomakkeista palautettiin ensimmäisen viikon aikana sen lähettämistä. Ainoastaan yksi opettaja sanoi että ei palauttanut haastattelua, koska hän ei saanut kaikkea sanottavaansa kirjoitettua määräaikaan mennessä.

Määräajan umpeuduttua luin lomakkeita useaan kertaan, että keskeiset asiat nousivat vastauksista esiin. Tämä vastausten analysointivaihe oli suhteellisen helppo ja nopea tehdä, johtuen suhteellisen pienestä vastausmäärästä ja selkeistä vastauksista. Esiin nousseet asiat kirjoitin haastattelun tuloksiin.

Haastattelulomakkeeseen vastanneiden toimenkuvat olivat opettajista opinto-ohjaajaan. Työhistoriat opetuslalla 2 – 30 vuotta. Haastatteluun vastanneista suurin osa oli tyytyväisiä opiskelijahuollon toimintaan. Koettiin, että varsinainen opiskelijahuoltoryhmä toimii hyvin ja että tarvittava tieto siirtyy ryhmänohjaajien ja tuntiopettajien käyttöön. Koettiin, että opiskelijoiden ongelmiin puututaan ja apua heille haetaan eikä patologisoida ongelmia turhaan. Toisaalta osa vastaa-

jiista oli sitä mieltä, että oppilashuoltoryhmän toiminta on sisäpiirin juttu. Osa vastaajista kokee itsensä ulkopuoliseksi eikä halua tai odota yhteistyötä. Oppimisvaikeuksissa varsinaisen tuen saaminen koettiin heikoksi. Resursseja erityisopetukseen olisi periaatteessa mahdollisuus saada, mutta käytännössä se ei toimi. Elämönhallinnan sekä mielenterveyden- ja päihdeongelmien auttamisessa koettiin, että oppilashuolto tekee parhaansa, mutta yhteiskunnan verkostot eivät aina toimi tarvittavalla tehokkuudella.

13.1 Kerro oma käsityksesi siitä, millaista tukea opiskelijat nyt tarvitsevat

Opiskelijoiden tuen tarpeesta kysyttäessä vastaajat listasivat niitä ongelmia, joita ovat havainneet opiskelijoillaan olevan. Näitä opiskeluun vaikuttavia ongelmia olivat opiskelijoiden itsetunto-ongelmat, mitkä näkyvät vetäytymisenä ja yksinäisyytenä.

Monilla opiskelijoilla on arjen hallinta totaalisen hukassa. Yö on vaihtunut päiväksi ja päivä yöksi. Asiat jäävät hoitamatta kun päivisin vain nukutaan. Toisaalta halua asioiden korjaamiseen opiskelijoilla olisi, muttei itsellä voimavaroja tai keinoja siihen.

Useissa vastauksissa esiin tuli aikuisten ihmisten puute nuorten elämässä. Nuoret haluavat itsenäistyä, mutta kaikki eivät saa siihen tarpeeksi tukea. Täysi-ikäisyys aiheuttaa suuria ongelmia. Oikeudet ja oma päätösvalta on suuri, mutta omat keinot eivät silti riitä rajojen asetteluun itselle tai avun hakemiseen, kun tilanne alkaa luisua käsistä. Tietämättömyys yhteiskunnan, yhdistysten ja työelämän pelisäännöistä on ilmeinen. Osalla nuorista on myös vaikeuksia ottaa asioista selvää ja mennä palvelujen äärelle. Nuoret sanovat pelkäävänsä, koska tiedostavat oman epävarmuutensa viranomaisien kohtaamisissa. Vastauksissa nuorille halutaan rinnalla kulkijoita, perään katsojia ja joitain ihmisiä, jotka olisivat kiinnostuneita nuoren asioista.

Vastauksissa kaivataan pelisääntöjä opiskeluun ja selkeitä rajoja asetettavaksi koulun puolelta poissaoloille ja tehtävien tekemiselle. Toisaalta koetaan, että

opiskelijat tarvitsevat paljon ja laaja-alaista tukea sekä opiskeluun että siviilielämään.

Päihteet ja mielenterveyden ongelmat koettiin olevan erittäin suuri syy opiskelijoiden tuen tarpeisiin. Vastausten perusteella nämä tunnistetaan oppilaitoksessa hyvin ja pyritään löytämään apua näihin koulun ulkopuolelta.

13.2 Kenelle oppilashuolto kuuluu

Vastausten mukaan oppilashuolto kuuluu kaikille. Koordinointi ja toimenpidevastuu kuuluvat pääosin oppilashuoltoryhmälle, johon kuuluvat kuraattori, opintojen ohjaaja, terveydenhoitaja, erityisopettaja ja koulutuspäällikkö sekä ryhmänohjaajille, mutta näiden työ ei voi olla tehokasta ja hyvää, jos koko oppilaitoksen henkilökunta ei ole mukana ”talkoissa”.

Koettiin, että huoltajilla on edelleen suuri rooli ja heidän mukaan saaminen opiskelijan tukemiseen on erittäin tärkeää. Samoin koulun ulkopuolisten yhteistyötahojen rooli koettiin merkittäväksi. Yhdessä vastauksessa peräänkuulutettiin yleistä välittämistä ja huomioimista.

13.3 Mitä sinä haluaisit oppilashuollossa muuttaa tai kehittää

Oppilashuoltoa haluttiin kehittää muuttamalla nimi opiskelijahuolloksi, mikä kuulostaa vastaajan mielestä enemmän ennaltaehkäisevämmältä. Haluttiin myös opiskelijoiden soveltuvuustestejä väärin opiskelijavalintojen ehkäisemiseksi. Toivottiin myös pienempiä opiskeluryhmiä. Nyt opiskeluryhmissä saattaa aloittaa yli 20 opiskelijaa, kun ihannekokona pidettiin 12 opiskelijaa.

Varsinaiseen Orimattilan toimipisteen oppilashuollon toimintaan haluttiin enemmän läpinäkyvyyttä ja tehtävien jakoa. Informaation kulun parantamista opettajille sekä kevyempää byrokratiaa HOJKS- opiskelijoiden opetuksen lisäresurssin hakemiseen.

Henkilöstöön kaivattiin pysyvyyttä ja opiskelijoille vertaistukiryhmiä sekä yleistä keskustelua opiskelijoiden ongelmista ja niiden kanssa selviämisestä. Toivottiin, näkyville ongelmien yleisyys ja esimerkkejä niiden kanssa selviämisestä.

13.4 Jos niin millä tavoin sinä sen tekisit

Tässä osassa haluttiin enemmän raharesursseja käyttöön. Toivottiin vertaisryhmiä, hyvää keskusteluympäristöä henkilökunnan välillä ja kesken. Dialogisuutta haluttiin ihmisten kohtaamisiin ja ratkaisukeskeisyyttä pulmatilanteisiin. Pulmatilanteissa peräänkuulutettiin nuorten ja heidän huoltajiensa vastuuttamista, jotteivät ratkaisut jää oppilashuoltohenkilökunnan harteille. Toivottiin myös oppimisen näkemysten avaamista ja pedagogisten vaihtoehtojen pohtimista ja kokeilemistä sekä roolien selkeyttämistä.

14 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Haastattelulomakkeen ja teorian sekä omien havaintojeni perusteella voin tehdä Koulutuskeskus Salpauksen Orimattilan toimipisteen opiskelijahuollosta suhteellisen hyvin toimivan johtopäätöksen jos taustalla on ajatus säännöllisesti kokoontuvasta opiskelijahuoltoryhmästä ja tahtotilasta toimia opiskelijoiden hyvinvoinnin parantamiseksi. Orimattilan toimipisteessä oppilashuoltoryhmä toimii hyvässä hengessä ja on valmis kehittämään toimintaansa. Informaation kulkua pitää tehostaa, ja haastaa opetushenkilökuntaa selkeämmin mukaan. Yhteisön hyvinvoinnista ja kehittymisestä tulee pitää hyvää huolta, jotta välittäminen ja huomioiminen tulevat luonnolliseksi osaksi arjen toimintakulttuuria. Oppilaitoksen yhteisön koetaan olevan tärkeä voimavara ja oppimisalusta nuorille heidän opitellessaan hoitamaan omia asioitaan sekä sosiaalista kanssakäymistä yhteiskunnassa. Oppilaitoksessa koetaan vahvasti, että hyvä ja terve yhteisö ja siellä vallitseva yhteisöllisyys tukevat opiskelijoita heidän omista haasteistaan ja niiden voittamisessa.

Sekä oppilashuollon henkilökunnalla että opetustyöstä vastaavilla on molemmilla halu auttaa ja ymmärtää opiskelijoiden haasteita sekä oppimisen saralla että henkilökohtaisessa elämässään, minkä ymmärretään vaikuttavan suuresti sekä oppimiseen että motiiviin tehdä töitä oppimisen eteen. Opiskelijan liiallinen ymmärtäminen kuitenkin koettiin vaarana, minkä nähtiin tekevän niin sanotun karhunpalveluksen opiskelijalle. Sitä keskustelua kuitenkin kaivataan, että milloin on hyvä ”viheltää peli poikki”, mutta tässä asiassa kyselyyn vastanneet kertoivat luottavansa alan ammattilaisiin, eli opiskelijahuoltoryhmän jäseniin.

Yhteiseksi kehityshaasteeksi tämän selvityksen jälkeen nousee se, miten yhteisöllinen opiskelijahuoltotyö mielletään ja kuinka saadaan koko henkilökunta asia ymmärtämään sekä hyväksymään. Luodaanko yhteisöön joitakin strukturoituja käytänteitä, minkä ajatellaan edistävän yhteisön tilaa ja turvallisuutta. Haasteena on myös se, kuinka työyhteisöä johdetaan ja hoidetaan, jotta opiskelijoiden tarpeet pystytään huomioimaan riittäväällä tavalla.

Auttamisen rajan löytäminen koulun ja yhteiskunnan sosiaalityön välillä on välillä vaikeaa ja vaatii siksi vahvaa panostusta ja työtä yhteistyömuotojen kehittämiseksi ja toteuttamiseksi julkisten palveluiden ja järjestöjen tarjoamien palveluiden välille.

16 POHDINTA

Tämän työn tekeminen on ollut itselleni pitkä ja erittäin antoisa joskin raskas matka. Kuten jo johdannossa kirjoitin olen periaatteessa aloittanut tämän työn tekemisen yli kymmenen vuotta sitten siirtyessäni sosiaalityön ja erityisesti lastensuojelutyön pariin. Yhteiskunnassamme on mielestäni tuona aikana tapahtunut hälyttävän nopeasti kahtia jakautumista hyvä- ja huonompiosaisiin. Yhteiskunnassamme vallitsee kylmät rahalla mitattavat arvot, ja vaikka huonompiosaisten asioita nostetaan näkyvästi eri medioissa esiin, käytännön toimet jäävät lähes näkymättömiksi.

Puhutaan paljon ennaltaehkäisevästä sosiaali- ja lastensuojelustyöstä. Usein olen miettinyt, että mitä se on? Eikö kaikki työ, mikä tehdään ihmisen sen hetkisen tilanteen ja oman elämänhallinnan tukemiseen ole ennaltaehkäisevää sosiaalityötä tulevien ongelmien ja niistä mahdollisten aiheutuvien toimenpiteiden valossa. Toisen asteen oppilaitoksessa tehtävä työ on mielestäni eritoten ennaltaehkäisevää sosiaalityötä. Täällä opiskelijat ovat pääosin siinä kehitysvaiheessa, missä he luovat omaa identiteettiään, irtaantuvat lapsuuden kodistaan ja etsivät sitä omaa yhteisöään, mikä vastaa ja tukee heidän henkilökohtaisia mieltymyksiään ja ominaisuuksiaan. Heille tulee tarjota peilejä ja dialogeja muodostaa identiteettiään ja tiedostua siitä. Itsensä tuntemisen lisäksi heidän täytyy opetella uusia sosiaalisia - sekä tunnetaitoja, joilla selvitä yhteiskunnan ja työelämän haasteista. Näitä tarpeita varten oppilaitoksen heterogeeninen ja turvallinen yhteisö, mikä huolehtii, välittää, rajaa ja kannustaa on ensiarvoisen tärkeä ja onkin mielestäni oppilashuollon näkökulmasta erittäin tärkeä, jos ei tärkein elementti.

Suuntasin kyselyni pääasiassa opettajille, koska opettajien rooli nykyisessä oppilashuoltotyössä jää useinkin hyvin marginaaliselle tasolle. Katseet suunnataan kuraattorin, terveydenhoitajan, psykologin ja muiden oppilashuoltoryhmissä työskentelevien harteille, eikä useinkaan mietitä niitä vaikuttamis- ja havainnoimismahdollisuuksia mitä opettajilla on suhteessa oppilaisiin ja heidän

hyvinvointiin. Siksi pohdin teoriaosassa paljon pedagogiikkaa ja sen vaikutusta opiskeluun ja hyvinvointiin.

Vastauksissa tuli hyvin esiin se että opettajat kokivat oppilashuoltotyön olevan koko yhteisön toimenkuvaan kuuluvaa ja toiset halusivat jopa osallistua siihen työhön aktiivisemmin kuin nyt vallitseva käytäntö on. Oppilaitoksissa tulee miettiä ne toimintamallit ja tavat millä oppilashuoltoa tehdään, niin että koko henkilökunta osallistuu siihen omalla panoksellaan ja omaan toimenkuvaan sopivalla tavalla. Pienissä koulutusyksiköissä kuten Orimattilassa tämä on käytännössä helppo toteuttaa, koska oppilasmäärä on kohtuullinen ja henkilökunta tuntee käytännössä katsoen kaikki toisensa. Kohtaamisia on helppo järjestää ja ”käytäväkeskustelut” ovat arkipäivää. Haasteeksi nousevat kuitenkin informaatio, niin että kaikki asianosaiset saavat saman tiedon, eikä tiedonkulku jää ainoastaan näiden spontaanien ja epävirallisten kohtaamisten armoille.

Avoimuus ja rehellisyys sekä kaikki tunteet salliva yhteisö tukee sekä oppilaiden että henkilökunnan hyvinvointia, mutta toteutuakseen vaatii vahvan ja hyvän johtajuuden, koko henkilökunnan tahtotilan asian eteen työskentelyyn sekä aikaa yhteisöllisyyden syntymiseen ja syventymiseen.

Koulutuskeskus Salpaus on valitettavasti ajautunut tilaan, missä taloudellisia säästöjä joudutaan tekemään ja henkilökunnan toimenkuvia sekä työsuhteita muuttamaan. Nämä toimenpiteet valitettavasti romuttavat yhteisöä, luoden yksittäisille henkilöille epävarmuutta toimeentulostaan ja tulevaisuudestaan, mutta myös yhteisölle rakenteiden ja henkilöiden muutoksen muodossa. Lasten ja nuorten puolesta toivonkin että meidän poliittiset päättäjämme osaisivat ja pysyisivät tekemään sellaisia päätöksiä että yhteisöllisyyden rakentaminen ja säilyttäminen olisi mahdollista sekä kouluissa, oppilaitoksissa että yhteiskunnassa yleensä.

Lapset jotka tähän maailmaan syntyvät haluavat oppia. Uuden oppiminen, tietojen ja taitojen haltuunotto alkaa heti syntymästä. Sitkeän harjoittelun ja kannustavan sekä ohjaavan ja turvallisen tuen turvin lapsemme ottavat maailmaa haltuunsa. Tarjotkaamme heille siis näitä elementtejä ja ottakaamme vastuu siitä

kuinka kohtaamme heidät, kuulemme heitä ja ohjaamme heitä. Häpeän tunne saa heidät vetäytymään kuoreensa, koska häpeä lamauttaa. Se tunne menee suoraan sisimpään sanoen että en kelpaa, minussa on jokin vika. Häpeän tunne tulee jo vauvalle jos äiti, isä tai muu huolenpidosta vastaava henkilö sivuuttaa lapsen halun tulla kontaktiin. Opettajan tai kenen tahansa henkilön huolimaton tai ajattelematon lausahdus saattaa aktivoida tämän tunteen, siksi yhteisössä tehtävä oppilashuoltotyö turvallisen yhteisön vaalimisella on yksilötyötä voimakkaampi ja laajempi vaikutus.

"Ihmisellä on syntyjään altruistinen impulssi, joka laukeaa nähdessämme hädänalaisen ihmisen. Tämä impulssi saattaa tukahtua tai jäädä muiden tunteiden varjoon, kun ihmistä rasittaa turvattomalle kiintymyssuhteelle ominainen ahdistus" (Goleman 2006. 223).

Pidetään siis huolta toisistamme ja rakennetaan yhdessä hyvinvoiva maailma.

LÄHTEET

- Goleman, Daniel 2009. Sosiaalinen äly. Kustannusosakeyhtiö Otava Helsinki
- Helsingin Sanomat 2013. C
- Honkanen, Eija & Suomela, Anne 2009. Oppilashuollon käsikirja. Kustannusosakeyhtiö Tammi Helsinki
- Kuronen, Ilpo 2010. Peruskoulusta elämäkouluun. Ammatillisesta koulutuksesta syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten tarinoita peruskoulusuhteesta ja elämäkoulusta peruskoulun jälkeen. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopistopaino.
- Kärki, Seija 2009. Kuraattorin työ ammatillisessa oppilaitoksessa. Kuntouttavan sosiaalityön näkökulma erityisopiskelijoiden tuen tarpeen arviointiin. Kuopion yliopisto. KOPIJYVÄ cop.
- Lappalainen, Kristiina; Kuittinen, Matti & Meriläinen, Matti (toim) 2008. Pedagoginen hyvinvointi. Painosalama Oy, Turku.
- Lehtinen, Tiina & Lehtinen, Ismo 2007. Mikä mättää? Murrosiän muutokset kotona ja koulussa. Edita prima Oy Helsinki.
- Opetushallitus. 2012. Oppilas- ja opiskelijahuollon opas. [http://www.oph.fi/terveyden hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistaminen/yhteisollisyys ja osallisuus](http://www.oph.fi/terveyden_hyvinvoinnin_ja_turvallisuuden_edistaminen/yhteisollisyys_ja_osallisuus) [luettu 17.3.2014]
- Puolakka, Kristiina 2013. Hyvän mielen koulu. Substantiivinen teoria mielenterveyden edistämisestä koulussa. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden yksikkö. Akateeminen väitöskirja.

- Ruuskanen, Petri 2001. Sosiaalinen pääoma- käsitteet suuntaukset ja mekanismit. http://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t81.pdf [luettu 17.3.2014]
- Sipilä – Lähdekorpi, Pirkko 2004. ”Hirveesti tekijänsä näköistä” Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tammer-Paino Oy, Tampere.
- Strömberg – Jakka, Minna & Karttunen, Teija (toim) 2012. Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. PS-kustannus Juva.
- Väyrynen, Pirjo; Saaristo, Vesa; Wiss, Kirsi & Rigoff, Anne-Marie 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa – perusraportti kyselystä vuonna 2008. Edita Prima Oy, Helsinki.
- Wallin, Aila 2011. Sosiaalityö koulussa, avaimia hyvinvointiin. Tietosanoma OY, Helsinki.
- Wallin, Aila (toim) 1999. Koulukuraattori arkityössään. Koulun sosiaalityön asiantuntijaohjelman lopputyöjulkaisu. Cityoffet Oy, Tampere.

Liite 1

HAASTATTELULOMAKE

Lomakehaastattelu oppilashuollon kehittämiseksi.

Toimenkuvasi:

Kuinka kauan olet ollut toimessa:

Kerro oma näkemyksesi Salpauksen Orimattilan yksikön oppilashuollosta nyt:

Kerro oma käsityksesi siitä, millaista tukea opiskelijat nyt tarvitsevat:

Kenelle oppilashuoltotyö kuuluu:

Mitä sinä haluaisit oppilashuollossa muuttaa tai kehittää:

Jos niin millä tavoin sinä sen tekisit: